

Warszawa, dnia 2 marca 2010 r.

RPO-637628-VII-7020/11006.3/10/JL

Informacja
o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich w Zakładzie Poprawczym
w Studzieńcu
(wyciąg)

1. Wprowadzenie.

Działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 14 stycznia 2010 r., do Zakładu Poprawczego w Studzieńcu, mieszczącego się w Puszczy Mariańskiej (zwanego dalej Zakładem lub Placówką), udali się przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich z Zespołu Prawa Karnego Wykonawczego. Realizując zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji, sprawdzili na miejscu sposób traktowania nieletnich umieszczonych w Zakładzie Poprawczym w Studzieńcu.

W toku wizytacji dokonano następujących czynności:

- przeprowadzono rozmowę z Dyrektorem Zakładu Poprawczego;
- dokonano oglądu obiektu oraz wszystkich pomieszczeń Zakładu;
- w oparciu o przygotowany wcześniej kwestionariusz, przeprowadzono na osobności rozmowy z 12 dobranymi losowo wychowankami;
- przeanalizowano dokumentację placówki.

Dokonane w oparciu o powyższe czynności ustalenia, pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich przekazali Dyrektorowi Placówki oraz wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

2. Charakterystyka Placówki.

Placówka położona jest w Puszczy Mariańskiej, a swoją nazwę zawdzięcza pobliskiej wsi – Studzieniec. Zajmuje powierzchnię ok. 100 ha. Jest to Placówka otwarta, resocjalizacyjna, przeznaczona dla chłopców, której pojemność wynosi 78 miejsc. W dniu wizytacji w Zakładzie przebywało 61 wychowanków.

W dniu wizytacji w Zakładzie funkcjonowało 5 grup wychowawczych, z tym że do grupy V nie przydzielono chłopców. Mieli oni zostać przeniesieni do niej następnego dnia. Ponadto, w Zakładzie funkcjonuje grupa Wzmoczonego Oddziaływania Wychowawczego (zwana dalej WOW). Grupa ta jest przewidziana dla wychowanków mających trudności adaptacyjne. Maksymalny czas pobytu w niej wynosi zgodnie z regulaminem tej grupy dwa miesiące i jest uzależniony od efektów oddziaływań wychowawczych. Nieletni przebywający w niej uczestniczą w zajęciach szkolnych i warsztatowych, jednakże nie otrzymują przepustek.

W Placówce funkcjonuje gimnazjum, w tym jedna klasa o profilu ogrodniczym oraz szkoła zawodowa - I i II klasa o profilu: kucharz małej gastronomii, malarz – tapeciarz, stolarz oraz ślusarz. Chłopcy uczęszczający na zajęcia kucharza małej gastronomii mają przeprowadzone badania na nosicielstwo pałeczek Salmonella i Shigella.

Ponadto, w Zakładzie funkcjonuje wiele kół zainteresowań m.in.: muzyczne, plastyczne i informatyczne. Istnieje również możliwość pobierania lekcji nauki jazdy konnej, ponieważ Placówka posiada stadninę koni i zatrudnia instruktora jazdy konnej.

Wychowankowie objęci są opieką medyczną. Zakład zatrudnia pielęgniarkę na cały etat, która przebywa na terenie Placówki w godz. 8.00 – 16.00, lekarza internistę na pół etatu oraz lekarza psychiatrę na umowę zlecenie. Leczenie stomatologiczne jest przeprowadzane w gabinecie dentystycznym w Skierniewicach. Podczas wizyt planowych przyjmowanych jest 6 osób tygodniowo. W razie nagłej potrzeby istnieje możliwość przyjęcia przez lekarza chłopców nie zapisanych na wizytę. Leczenie specjalistyczne odbywa się w odpowiednich placówkach powszechnej służby zdrowia, po uprzednim skierowaniu nieletniego. Każdy z wychowanków obowiązkowo jest badany na obecność wirusa HCV, HIV, jak również przeprowadza się badanie WR. Ponadto, Zakład zatrudnia na pełnym etacie dwóch psychologów, pedagoga i

socjoterapeutę. Psycholog – specjalista w zakresie uzależnień od alkoholu i środków psychoaktywnych – prowadzi zajęcia z 13 nieletnimi.

W roku 2009 oraz bieżącym, do dnia wizytacji, nie prowadzono postępowań dyscyplinarnych przeciwko pracownikom Zakładu, jak i postępowań sądowych.

3. Ogląd obiektów oraz terenu Zakładu.

W Placówce funkcjonują: internat, szkoła, warsztaty szkolno – produkcyjne, zespół psycho – korekcyjny, a także pomieszczenia przewidziane w § 15 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz. U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1359 ze zm.) zwanego dalej rozporządzeniem.

Pomieszczenia mieszkalne wyodrębniono dla wszystkich grup wychowawczych Zakładu. Mieszczą się one w pięciu piętrowych budynkach, a grupa WOW w budynku administracji.

Każda z grup wychowawczych (oprócz IV) posiada własną kuchnię, która służy głównie do przygotowywania dodatkowych posiłków oraz napoi. Wyposażone są one w: lodówkę, kuchenkę mikrofalową, czajnik elektryczny, sprzęt audio, stolik, szafki oraz zlew (w grupie I nie ma zlewu, ani kuchenki mikrofalowej). Stan tych pomieszczeń nie budził zastrzeżeń wizytujących.

W każdym z budynków znajdują się pomieszczenia higieniczno – sanitarne. Na parterze są toalety dostępne dla wszystkich wychowanków oraz pracowników. Ich wyposażenie stanowi miska ustępowa oraz umywalka. Ściany do połowy wysokości oraz podłoga wyłożone są glazurą. Natomiast na piętrze znajdują się łaźnie składające się z dwóch pomieszczeń. Pierwsze wyposażono w: cztery umywalki, dwa duże zlewy do prania oraz pralkę wirową typu „Frania”. W drugim pomieszczeniu urządzono dwie zamknięte kabiny WC, dwa pisuary oraz kabinę prysznicową, nad którą zainstalowano wentylację wymuszoną. Nie wszystkie kabiny, w dniu wizytacji, były wyposażone w zasłonę prysznicową. Ponadto, w żadnej w nich nie było mat antypoślizgowych. W każdym z tych pomieszczeń znajdowały się środki służące do utrzymania higieny osobistej. Łaźnia grupy I była w trakcie prac remontowych. W pozostałych ściany i podłogi wyłożono glazurą. Ich stan techniczny nie budził zastrzeżeń.

Na parterze budynków, w tylnej części korytarza, wyodrębniono świetlice, za wyjątkiem budynku gr. IV, gdzie zorganizowano „klub”, z którego mogą korzystać wszyscy wychowankowie Zakładu. W świetlicach znajdują się stoliki z krzesłami, gdyż wychowankowie mogą tam odrabiać lekcje. Wyposażono je również w komputer (bez dostępu do Internetu), telewizor, stół do tenisa stołowego, grę piłkarzyki i suszarkę do prania. Okna pomieszczeń są duże, uchylne. Na parapetach postawiono dużo kwiatów oraz zawieszono firany i zasłony, a podłogi wyłożono wykładziną. Całość wystroju stwarza atmosferę przyjazną do nauki i wypoczynku.

W budynku grupy IV ksiądz katecheta zorganizował klub. Jego wyposażenie stanowi stół barowy, za którym znajduje się zlew, czajnik elektryczny, kuchenka mikrofalowa oraz stół do tenisa stołowego i gra piłkarzyki. Ponadto, w pomieszczeniu znajduje się: dziesięć stanowisk komputerowych, duży telewizor LCD z możliwością odbioru telewizji cyfrowej oraz odtwarzacz DVD. W klubie odbywają się spotkania towarzyskie wychowanków oraz zajęcia z religii.

Na korytarzu łączącym świetlicę z wejściem głównym każdego budynku, na tablicach ogłoszeń, umieszczono adresy instytucji, do których wychowankowie mogą złożyć skargę na postępowanie administracji Zakładu.

Pokoje mieszkalne znajdują się na piętrze każdego z budynków. W grupie I są to pokoje: sześćoosobowy, pięćoosobowy oraz trzyosobowy. W każdym z nich znajdują się szafki nocne w liczbie adekwatnej do liczby łóżek, dużo kwiatów oraz akwarium z rybkami. Na podłodze położono dywany oraz wykładzinę. W oknach zawieszono firany i zasłony. W każdym z pokoi znajduje się kratka wentylacyjna. W pokoju sześćoosobowym w rogu ściany widoczne były ślady wilgoci. W grupie II wydzielono pokoje: dwa pięćoosobowe i jeden trzyosobowy, które zostały umeblowane analogicznie do pokoi grupy I. W grupie III wyodrębniono pokoje: trzyosobowy, pięćoosobowy oraz sześćoosobowy. W grupie IV, która jest grupą bezdozorową, znajdują się cztery pokoje jednoosobowe. Wyposażone są w sprzęt komputerowy, telewizor, sprzęt audio, biurko, regał oraz fotel. W dwóch pokojach z powodu obniżenia sufitu nie ma krater wentylacyjnych. W grupie V, która w dniu wizytacji nie była zaludniona, utworzono cztery pokoje: dwuosobowy, dwa

trzyosobowe oraz pięcioosobowy. Pokoje zostały umeblowane analogicznie do pokoi grupy I.

Przy wejściu do budynków poszczególnych grup wychowawczych umiejscowione są szatnie wychowanków. Są to pomieszczenia zamykane, w których ustawiono niezamykane szafki na ubrania oraz buty.

W budynku administracji, w suterenie, umieszczono wychowanków z grupy WOW. Są tam trzy pokoje dwuosobowe. Wyposażono je one w pojedyncze łóżka, stół z krzesłami, półki na książki. W oknach są kraty. W pokojach zainstalowano przycisk instalacji przyzywowej, a w drzwiach do pokoi zamontowano szyby. Obok pokoi znajduje się świetlica wyposażona w stoliki z krzesłami, telewizor z odtwarzaczem DVD, stolik z piłkarzykami oraz gry planszowe. Na podłodze położono dywany. Należy podkreślić, iż w ocenie przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich natężenie światła dziennego i sztucznego w pomieszczeniach grupy WOW nie jest wystarczające do czytania i pisania. Naprzeciwko świetlicy zorganizowano szatnię, w której chłopcy trzymają swoje ubrania oraz buty.

Pomieszczenia szkolne mieszczą się w oddzielnym budynku. Na parterze znajdują się: sale warsztatowe, pracownia komputerowa, pracownia multimedialna, biblioteka oraz łazienka ogólna. W skład sal warsztatowych wchodzi: pomieszczenia do nauki teorii warsztatowej w zawodzie stolarz oraz ślusarz, pracownia nauki zawodu malarza, która spełnia wymogi sali egzaminacyjnej, pracownia teoretycznej nauki zawodu kucharza małej gastronomii, magazyn oraz łazienka wyposażona w zamykane WC, umywalkę i stanowisko prysznicowe, które nie miało zasłony ani maty antypoślizgowej.

Pracownia komputerowa wyposażona jest w trzynaście stanowisk komputerowych z dostępem do Internetu. Każdy komputer zabezpieczony jest programem chroniącym przed dostępem do treści niedozwolonych. W bibliotece jest około sześciu tysięcy książek, w tym m.in. lektury szkolne. Ponadto, na miejscu można poczytać prenumerowane czasopisma, takie jak: „Mówią wieki”, czy „PC World”. Pracownia multimedialna została wyposażona w tablicę multimedialną, projektor oraz zestaw kina domowego. Na I piętrze budynku mieszczą się cztery sale lekcyjne (w dniu wizytacji jedna była w remoncie), łazienka (pięć zamykanych WC,

trzy pisuary oraz dwie umywalki) i pomieszczenie przeznaczone na palarnię. Nie ma w nim zainstalowanych wyciągów, ale uchylne okna umożliwiają jego wentylację. Na końcu korytarza umiejscowiono salę gimnastyczną, w której okna i grzejniki zostały zabezpieczone kratami. Można w niej grać w piłkę siatkową oraz koszykówkę. Na ścianach zamontowano drabinki do gimnastyki.

Pomieszczenia warsztatowe do praktycznej nauki zawodu mieszczą się w trzech budynkach. W pierwszym, na parterze znajdują się: sale do nauki zawodu ogrodnika oraz malarza wraz z magazynami na narzędzia. Na piętrze są: szatnia dla chłopców uczących się ogrodnictwa wraz ze stanowiskiem prysznicowym oraz WC z umywalką, szatnia dla chłopców uczących się zawodu malarza wraz ze stanowiskiem prysznicowym i toaletą. Na tym poziomie wygospodarowano również sale do nauki teorii. Cały budynek został odremontowany, a stan znajdujących się w nim pomieszczeń nie budził zastrzeżeń wizytujących.

W drugim budynku, parterowym, mieszczą się trzy sale warsztatów ślusarskich, wyposażone w sprzęt do nauki zawodu oraz szatnia dla chłopców, w której znajdują się wieszaki na ubrania i ławki. Budynek ten wymaga remontu, nie ma zainstalowanego ogrzewania. Ciepło dostarczane jest przez piece elektryczne.

W trzecim budynku mieści się stolarnia. W jej skład wchodzi: dwie hale produkcyjne, suszarnia drewna, szatnia dla chłopców, w której znajdują się wieszaki na ubrania oraz ławeczki, druga szatnia z zamykanymi szafkami, łazienka z trzema stanowiskami prysznicowymi (nie miały zasłon, ani mat antypoślizgowych) oraz toaleta z dwoma kabinami WC, dwoma pisuarami oraz dwiema umywalkami. Jedna z hal była w remoncie.

Placówka posiada pomieszczenia służby zdrowia, tj. gabinet lekarski, pokój pielęgniarstwa oraz dwie izby chorych. Kompleks jest odnowiony i zadbane. W gabinecie pielęgniarstwa, w gablocie zamykanej na klucz, są przechowywane podstawowe leki. Po losowej weryfikacji terminów przydatności, nie znaleziono przeterminowanych leków. Izba chorych składa się z dwóch pokoi. Jeden przeznaczony jest dla chłopców chorych. Jest w niej pięć łóżek wraz szafkami nocnymi, szafka z gazetami, stół z krzesłami, umywalka oraz kamera. Nie było natomiast kratki wentylacyjnej. W drugim przeznaczonym dla chłopców zdrowych,

ale zwolnionych z zajęć szkolnych z przyczyn innych niż choroby somatyczne (np. urazów) stało jedno łóżko z szafką nocną oraz stół. Trzech chłopców, przebywających w dniu wizytacji w izbie, miało do swojej dyspozycji herbatę w termosach. Obok pokoi znajduje się łazienka ze stanowiskiem prysznicowym (była zasłona, ale nie było maty antypoślizgowej), dwoma WC, dwoma pisuarami oraz dwiema umywalkami.

W kolejnym budynku znajduje się kuchnia wraz ze stołówką oraz salą do spotkań z osobami odwiedzającymi. Zaraz przy wejściu do budynku jest sala ze stolikami i krzesłami oraz dystrybutorem wody. Jest to miejsce, w którym można spotkać się z rodziną.

W stołówce wydzielono dwa pomieszczenia. W każdym z nich ustawione są stoły z krzesłami. Chłopcy siadają przy stołach zgodnie z przynależnością do danej grupy wychowawczej. Kuchnia wyposażona jest w niezbędny sprzęt kuchenny, spełniających normy HACCP. Próbkę żywności przechowywane są w niezamykanej lodówce, co jest niezgodne z rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 17 kwietnia 2007 r. w sprawie pobierania i przechowywania próbek żywności przez zakłady żywienia typu zamkniętego (Dz. U. z 2007 Nr 80, poz. 545). W myśl § 5.2 „*miejsce przechowywania próbek musi być tak zabezpieczone, aby dostęp do niego posiadał tylko kierujący zakładem lub osoba przez niego upoważniona*”.

Pralnia mieści się w pomieszczeniach piwnicznych budynku administracji. Jest to jedno pomieszczenie, w którym ustawiono pięć pralek automatycznych, suszarkę automatyczną, maglownicę, wannę oraz głęboki zlew. Bielizna pościelowa jest wymieniana co dwa tygodnie.

Przy każdym z budynków internatu wyznaczono miejsce do palenia, które odpowiednio oznakowano.

W budynku przy bramie, tzw. dyżurce, zorganizowano izbę izolacyjną oraz cztery izby przejściowe, a w holu ustawiono stoły z krzesłami, przy których chłopcy przyjmują swoich gości. Istnieje możliwość zaparzenia kawy lub herbaty. Odwiedziny odbywają się pod nadzorem osoby z kadry wychowawczej oraz ochrony. W dniu wizytacji, w izbie izolacyjnej trwał remont. Każda z izb przejściowych wyposażona jest w: drewniane łóżko, stolik z krzesłem, półkę z książkami oraz dywan. Punkt świetlny zabezpieczony osłonięty jest siatką. Szyby w oknach są matowe,

zabezpieczone od zewnątrz kratą. Do dyspozycji chłopców przebywających w izbach pozostaje łazienka, w skład której wchodzi kabina prysznicowa, WC odgrodzone od reszty pomieszczenia ścianką z luksferów o wysokości około metra oraz umywalka. Okno w łazience jest uchylne i ma matowe szyby.

Na terenie Placówki znajdują się dwa boiska sportowe. Jedno posiada nawierzchnię akrylową i jest oświetlone. Może służyć do gry w tenisa, piłkę ręczną oraz nożną. Drugie jest dużym boiskiem trawiastym, służącym m. in. do gry w piłkę nożną.

Zakład posiada również swoją kaplicę, do której oprócz wychowanków i pracowników Placówki mogą przychodzić mieszkańcy Studzieńca. Chłopcy, którzy uczęszczają na lekcje religii zobowiązani są również do udziału w cotygodniowej mszy św.

4. Rozmowy przeprowadzone z wychowankami.

Podczas wizytacji przeprowadzono dwanaście rozmów z losowo wybranymi chłopcami, ze wszystkich grup wychowawczych Placówki. Odbywały się one w cztery odczy, na podstawie wcześniej przygotowanego jednolitego kwestionariusza rozmowy.

Z informacji podanych przez respondentów wynika, iż warunki bytowe zostały ocenione przez pięciu z nich jako dobre, przez czterech jako dość dobre, przez dwóch jako znośne, a przez jednego jako złe. Warunki sanitarne zostały ocenione lepiej, bo aż dziesięciu chłopców uznało je za dobre, a dwóch za dość dobre.

W opinii nieletnich wyżywienie w Zakładzie jest dobre (7) lub dość dobre (2). Jedyne trzech wychowanków stwierdziło, że jest znośne, ponieważ jest za mało urozmaicone i są za małe porcje.

Każdy z ankietowanych stwierdził, iż ma zapewniony dostęp do opieki medycznej i stomatologicznej. Opieka ta została oceniona jako dobra (8) lub dość dobra (3). Jeden z chłopców nie był w stanie wydać opinii, ponieważ nie korzystał z opieki medycznej.

Każdy z chłopców otrzymuje kieszonkowe, które przeznacza głównie na zakup kosmetyków, słodyczy oraz papierosów.

Odnosząc się do kwestii udziału w nabożeństwach, to dziesięciu chłopców podało, że korzysta z nich, a jeden jest przymuszany do chodzenia do kościoła. Wychowanek z grupy WOW stwierdził, iż jego grupa co do zasady nie uczęszcza na msze św.

Wszyscy respondenci wskazali, iż na terenie Placówki można palić wyroby tytoniowe w specjalnie wyznaczonych oraz oznakowanych miejscach.

Ankietowani zgodnie stwierdzili, iż znają katalog kar i nagród, swoje prawa i obowiązki, regulamin Zakładu oraz, że nie stosowano wobec nich środków przymusu bezpośredniego.

Jeden nieletni twierdził, iż zdarzają się sytuacje wymierzania kary nie zapisanej w regulaminie w postaci zakazu palenia przez miesiąc.

Traktowanie przez wychowawców zostało ocenione jako dobre (6), dość dobre (1) lub znośne (3), a dwóch chłopców nie wyraziło swojej opinii.

Dwóch rozmówców poinformowało, iż zdarzają się sytuacje stosowania wobec nich przez personel agresji werbalnej i fizycznej („szarpanie”, „popychanie”). W trakcie rozmowy podsumowującej wizytację dyrektor Placówki oświadczył, iż każdorazowo takie sytuacje są wnikliwie wyjaśniane na bieżąco i nie znalazły potwierdzenia, zaś przy każdej okazji zwracana jest personelowi uwaga na niedopuszczalności takich zachowań. Jednocześnie warto zaznaczyć, iż wychowankowie, którzy problem sygnalizowali ocenili zachowanie wychowawców jako znośne i dość dobre.

Jeśli chodzi o kwestię poczucia bezpieczeństwa, to dziewięciu chłopców uznało, iż czuje się w Placówce bezpiecznie, a dwóch wyraziło opinię przeciwną. Jednocześnie czterech stwierdziło, iż na terenie Zakładu są dostępne: alkohol i narkotyki.

Spośród ankietowanych chłopców tylko jeden nie utrzymuje kontaktów z rodziną. Pozostali podtrzymują więzi w formie wizyt w Placówce (7), rozmów telefonicznych (8) oraz pisania listów (1).

Chłopcy zgodnie stwierdzili, iż wychowawcy chętnie udzielają im pomocy, a dziewięciu nie miało zastrzeżeń co do ich zachowania. Dwóch chłopców powiedziało, że z wychowawcami nie może się porozumieć. Jedenastu nieletnich uznało, że

nauczyciele chętnie pomagają uczniom w nadrobieniu zaległości edukacyjnych, a jeden nie miał zdania.

Ponadto, wychowankowie zgodnie stwierdzili, iż mają dostęp do prasy, książek z biblioteki oraz telewizji. Mogą codziennie spędzać czas na świeżym powietrzu oraz brać udział w organizowanych zajęciach sportowych. Jedenastu chłopców oświadczyło, że pracuje odpłatnie, w tym m.in. w: kuchni (2), stolarni (1), warsztatach (2).

5. Wnioski i zalecenia.

W ocenie przedstawicieli RPO, Zakład Poprawczy w Studzieńcu – generalnie rzecz biorąc – zapewnia wychowankom dobre warunki bytowe i higieniczne. W trakcie wizytacji nie stwierdzono przypadków okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania chłopców przebywających w Placówce.

W związku ze zgłoszonymi informacjami o niewłaściwym zachowaniu personelu wobec wychowanków zaleca się kontynuowanie monitorowania zasygnalizowanych zjawisk i działań prewencyjnych.

W celu poprawy stanu przestrzegania praw przysługujących nieletnim, w ocenie pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich należy:

1. przenieść grupę Wzmoczonej Opieki Wychowawczej do pomieszczeń, w których będzie zapewnione odpowiednie oświetlenie naturalne oraz sztuczne;
2. wyeliminować przypadki stosowania izby przejściowej jako środka dyscyplinarnego;
3. przechowywać próbki posiłków w lodówce zamykanej na klucz;
4. wyposażyć kabiny prysznicowe w maty antypoślizgowe i zasłony oraz naprawić uszkodzone słuchawki od baterii prysznicowych;
5. zainstalować kratki wentylacyjne w tych pokojach, w których w wyniku remontu zostały one usunięte;
6. usunąć ślady wilgoci w pokojach wychowanków.

Dyrektor Zakładu Poprawczego pozytywnie odniósł się do wystosowanych zaleceń. Podjął działania mające na celu wymianę okien w pomieszczeniach grupy

wzmoczonych oddziaływań wychowawczych, doświetlenia ich poprzez wymianę drzwi na przeszkolone oraz wymianę oświetlenia na bardziej efektywne. Lodówkę przeznaczoną na próbki posiłków przesunięto do zamykanego pomieszczenia. Zakupiono maty antypoślizgowe do kabin prysznicowych oraz zamontowano kratki wentylacyjne w miejscach, w których ich nie było. Ponadto Dyrektor wyjaśnił, iż umieszczenie w izbie przejściowej nigdy nie było stosowane jako kara. Umieszczał tam wychowanków, którzy ze względu na stan fizyczny nie mogli przebywać w grupie wychowawczej.